

YFIRLITSKÖNNUN Á LÍFRÍKI ÍSLENSKRA VATNA:
VISTFRÆÐILEGUR GAGNAGRUNNUR UM STÖÐUVÖTN
Nýting í ljósi vatnatilskipunar ESB – 2000/60/EB

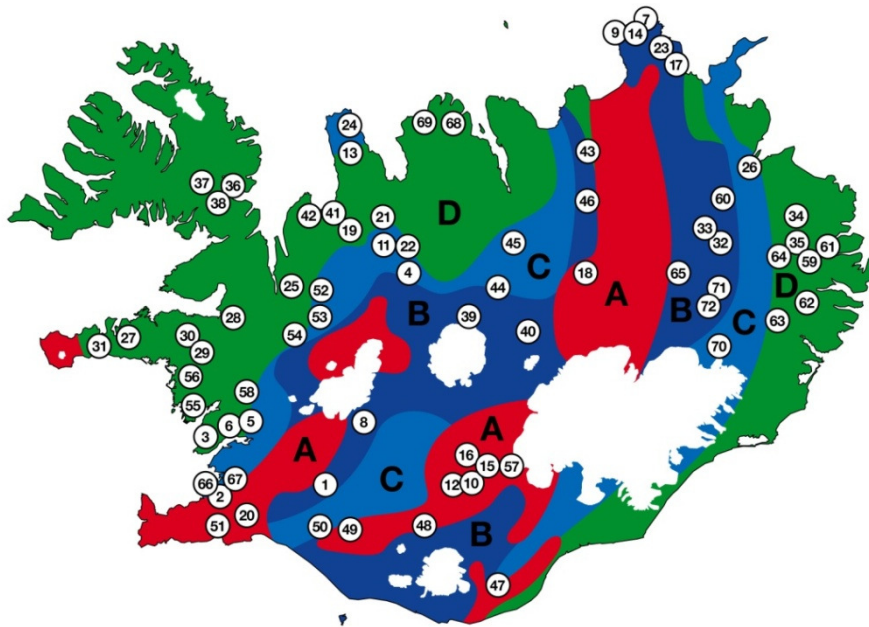
Náttúrufræðistofa
Kópavogs

Hilmar J. Malmquist, Finnur Ingimarsson,
Haraldur Rafn Ingvason, Stefán Már Stefánsson og Þóra Hrafnisdóttir

Innleiðing vatnatilskipunar ESB – Ráðstefna á vegum Umhverfisstofnunar –
Hótel Loftleiðum – 31. október 2008

YFIRLITSKÖNNUN Á LÍFRÍKI ÍSLENSKRA VATNA

Hófst 1992
~ 90 vötn $\geq 0,1 \text{ km}^2$

Samstarf:

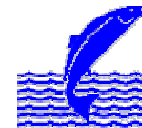
Hólaskóli,
háskólinn á Hólum

Líffræðistofnun
Háskólans

Náttúrufræðistofa
Kópavogs

Veiðimálastofnun

Fjármögnun: Aðstandendur
RANNÍS (1992-1998)
Fiskræktarsjóður
Nýsköpunarsjóður námsmann
Rannsóknasjóður Háskólans

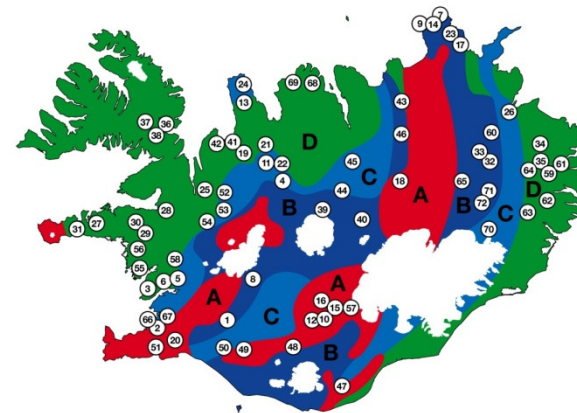
University of Guelph, Ontario, Kanada
Queen's University, Kingston,
Ontario, Kanada.
NERI, Silkeborg, Danmörk

Markmið:

„Byggja upp opinberan, heildstæðan gagnagrunn með samræmdum upplýsingum og rannsóknaniðurstöðum um vistfræði allra helstu gerða stöðuvatna á Íslandi.“

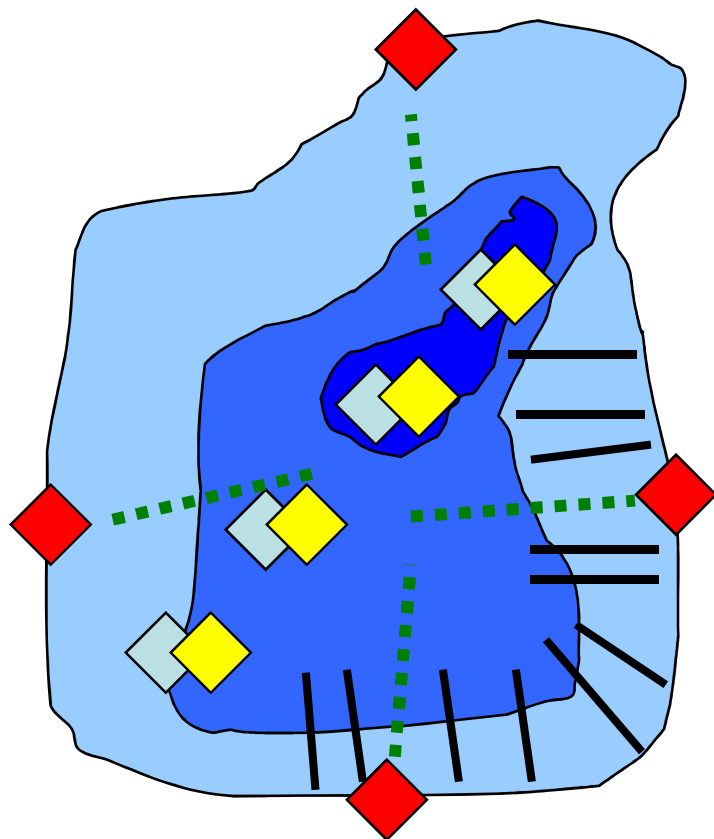
Hagnýting:

- ✓ Kennslugagn fyrir skóla
- ✓ Fróðleiksbrunnur fyrir almenning
- ✓ Gagnabanki fyrir vísindamenn
- ✓ Ráðgjöf; fiskveiði, náttúruvernd o.fl.
- ✓ Mat á umhverfisáhrifum
- ✓ Alþjóðlegar skyldur – grundvöllur
- ✓ Vöktun – viðmið og grundvöllur
- ✓ Samanburðarrannsóknir – flokkun

Stöðlun – Samræming

↑ Samanburðarhæfni

SAMA TÍMA – SÖMU TÆKI

◆ GRÝTT FJÖRUVIST (4-6 stöðvar)
5 steinar/stöð
Hryggleysingjar (250 μ m)

◆ MJÚK SETVIST (2-6 stöðvar)
5 Kajaksýni/stöð
Hryggleysingjar (250 μ m)

◆ SVIFVIST (2-6 stöðvar)
3 Háfsýni/stöð
Dýrasvif (125 μ m)

— FISKUR 11 lagnet (12-60 mm)+gildirur

- - - BOTNGRÓÐUR (4-6 snið, kraka)

✓ VATNAFRÆÐIÞÆTTIR
✓ JARÐFRÆÐIÞÆTTIR
✓ EFNA- OG EÐLISÞÆTTIR
✓ FUGLAR (tegund, fjöldi, aldur)

Umhverfisbreytur

VATNA- & JARÐRÆÐIÞÆTTIR

- ✓ Flatarmál (km²)
- ✓ Rúmmál (Gl)
- ✓ Dýpi (m), mean og max
- ✓ Hæð y. sjó (m)
- ✓ Viðstöðutími (dagar)
- ✓ Stærð vatnasviðs (km²)
- ✓ Gróðurpekja vatnasviðs
- ✓ Gerð berggrunns
- ✓ Yfirborðsaferð fjörugrýtis
- ✓ Lögun vatnsskálar
- ✓ Uppruni vatns

EFNA- og EÐLISÞÆTTIR

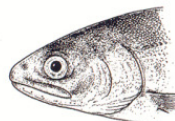
- ✓ Vatnshiti
- ✓ Lofthiti
- ✓ Úrkoma
- ✓ Sýrustig
- ✓ Rafleiðni
- ✓ Basavirkni
- ✓ TP, PO₄
- ✓ TN, NO₃
- ✓ SO₄, SiO₂, Ca, K, Mg, Na, Cl, F, Fe, Al,

Fiskur – mældar breytur

Bleikja (8000)
Urriði (2.100)
Lax (30)
Hornsíli (~1000)

- ✓ Tegund
- ✓ CPUE
- ✓ Lengd
- ✓ Þyngd
- ✓ Aldur
- ✓ Kyn, kynþroski
- ✓ Fæða, holdalitur
- ✓ Sníkjudýr
- ✓ Lífsýni – erfðafræði
- ✓ Svipgerð (bleikjur ~ 2500)

Bleikjuafbrigði – Ólíkar svipgerðir

Vatnatilskipunin:

Megintilgangur er verndun á vistfræðilegum gæðum vatns

...„gerir ráð fyrir samþættingu í stjórn vatnamála og fjallar heildstætt um málefni vatns innan vatnasvæða.“

Forsendur:

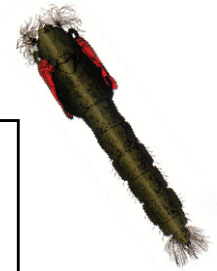

- ✓ Flokka vatnasvið og lífríki í viðkomandi vötnum
– **vistfræðileg flokkun** (flokkunarkerfi)
- ✓ Skilgreina álagsþætti
- ✓ Meta ástand vatna í dag skv. flokkunarkerfinu
- ✓ Útbúa vöktunaráætlanir – **VAKTA VÖTN**
- ✓ Birta niðurstöður – samræmdur evrópskur gagnagrunnur

Vistfræðileg vatnsgæði:

- Taka til:
1. Líffræðilegra þátta
  2. Efna- og eðlisfræðilegra þátta
  3. Vatnafræðilegra þátta (hydromorphological)

Vistfræðileg vatnsgæði eru háð ástandi og samspili þáttanna þriggja

Líffræðilegir þættir:

1. **Vatnagróður** (flora, þörungar og háplöntur)
2. **Botnlægir hryggleysingjar** (benthic invertebrates)
3. **Fiskar** (fish fauna)

Notaðir til að flokka yfirborðsvötn í **5 vatnsgæðaflokka:**

MIKIL (high)

GÓÐ (good)

MEÐAL (moderate)

LÉLEG (poor)

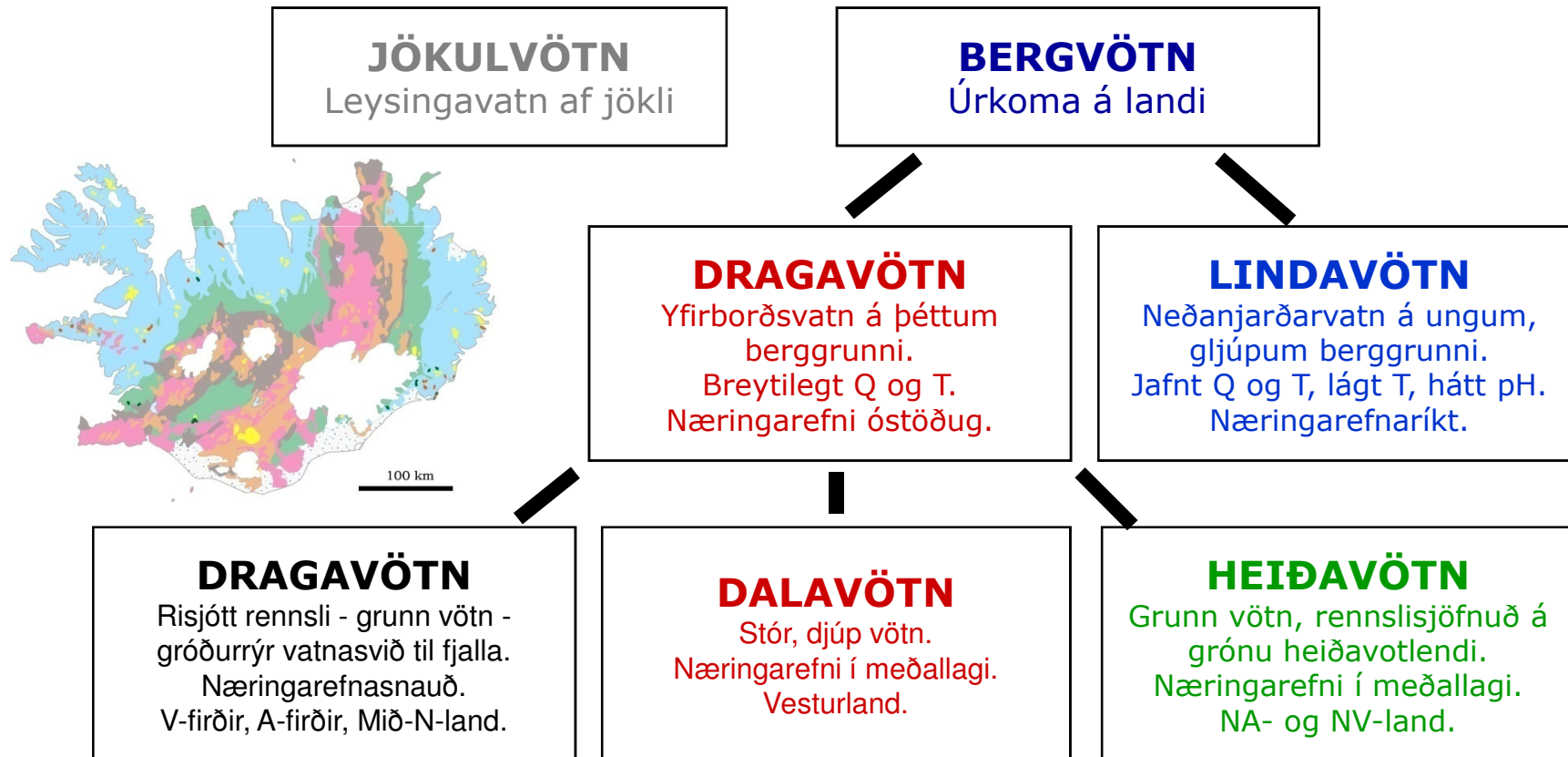
SLÆM (bad)

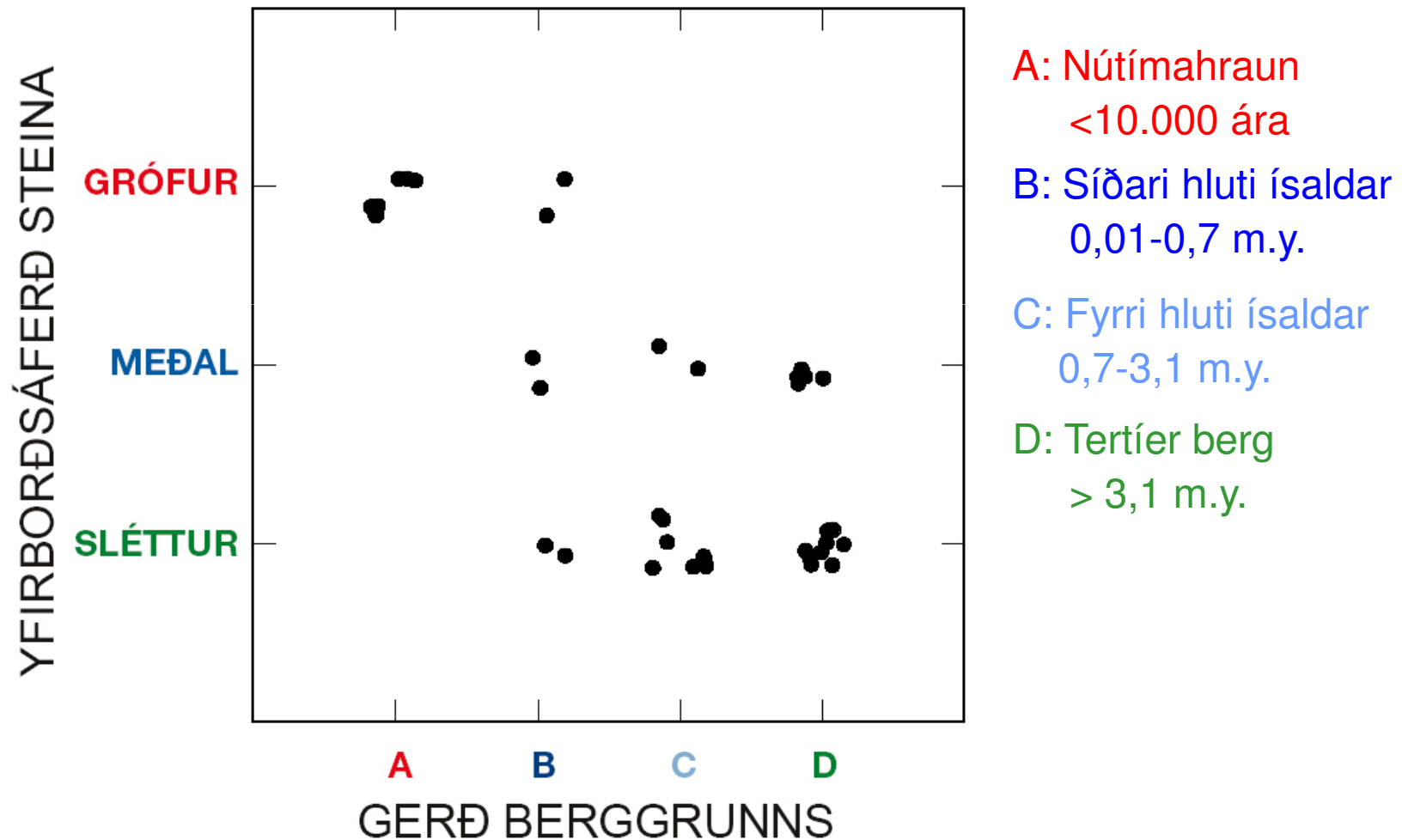
FLOKKUN VATNA

Vatnafræðilegar forsendur

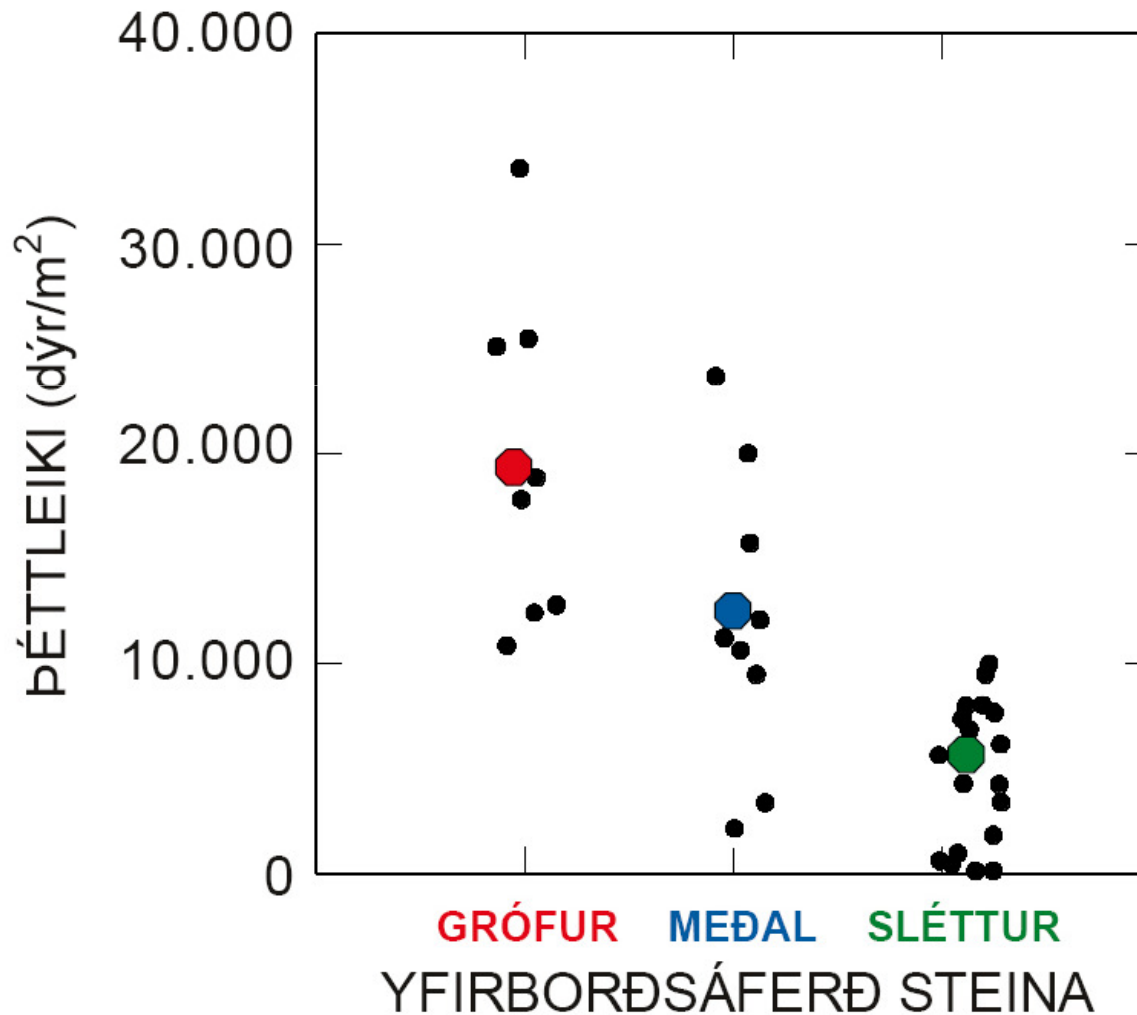
Eggert Ólafsson og Bjarni Pálsson 1772, Sveinn Pálsson 1795
Guðmundur Kjartansson 1945
Arnþór Garðarsson 1979

Samband yfirborðsáferðar og gerðar (aldurs) berggrunns á vatnasviði (fjöru)

Samband yfirborðsáferðar á fjörugrjóti og þéttleika hrygggleysingja á grjótinu

ANOVA
 $P < 0,001$, $R^2 = 0,56$

Vistfræðileg flokkun stöðuvatna:

Rykmýslirfur á mjúkbotni

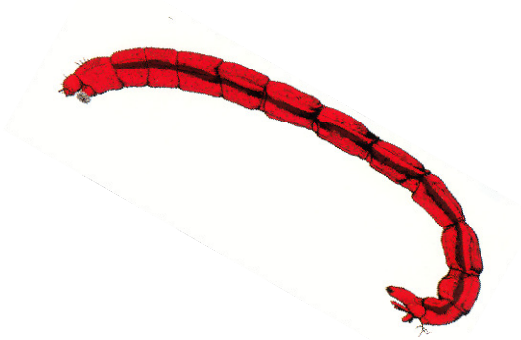
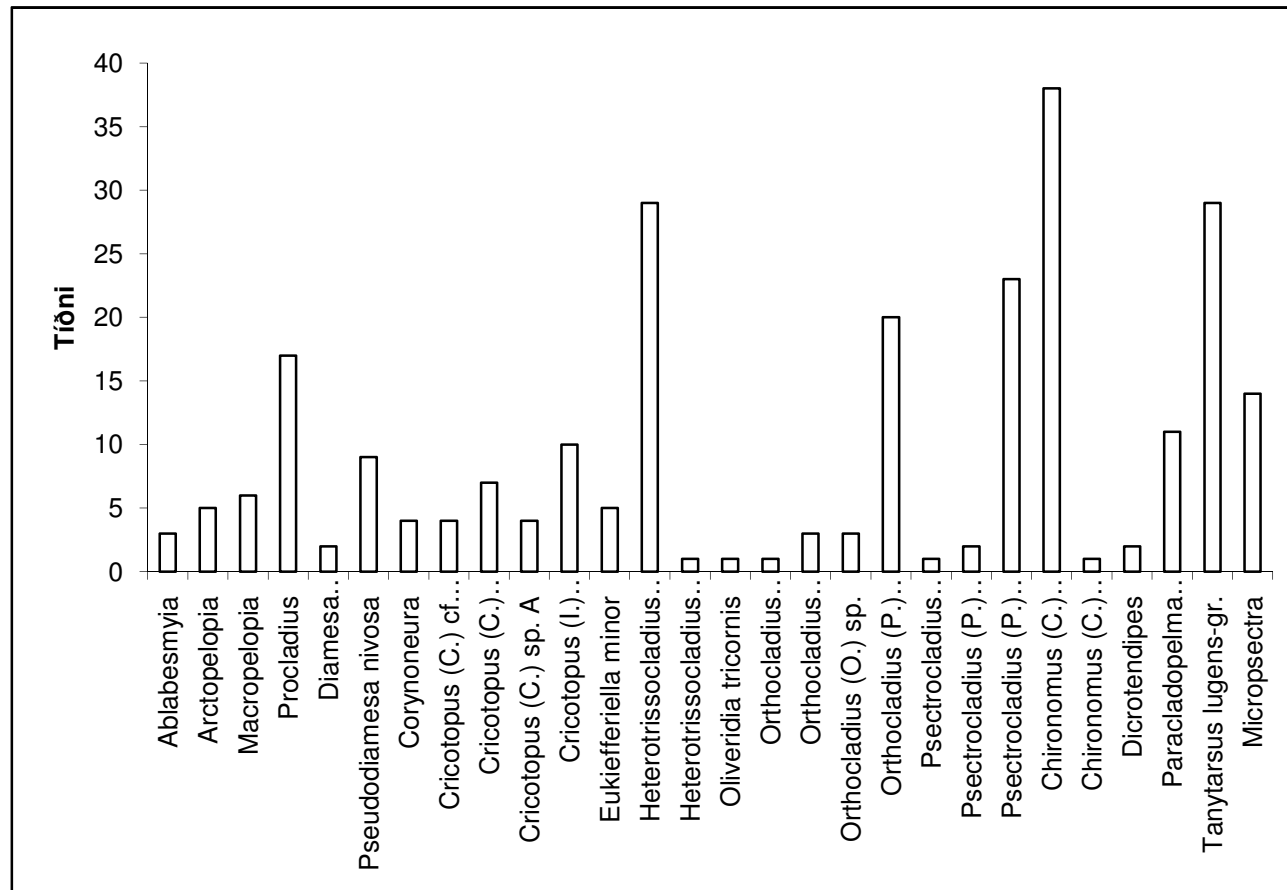
39 stöðuvötn

27 flokkunareiningar (taxa)

– Alls þekktar um 80 á Íslandi

Lykilhópur botnlægra hryggleysingja í stöðuvötnum

Mótandi áhrif á efna- og orkuflæði
Mikilvæg fæða fyrir fiska og fugla

Flokkun vatns m.t.t. mengunarástands og umhverfismarkna skv. reglugerð 796/1999 um varnir gegn mengun vatns.

	Mælt ástand		Flokkun		Langtímamarkmið			Vöktun		
	M	GM	UFL	MFL	MFL	UFL	Styrkur	Ár	Mán.	Næst
Tot-P (µg/l)	94	88	IV	D	B	II	20-40	1	6	2008
PO ₄ -P (µg/l)	46	43	III	C	B	II	10-20	1	6	2008
Tot-N (µg/l)	1.025	970	III	C	B	II	300-750	1	6	2008
NH ₃ (µg/l)	202	105	IV	D	B	II	10-25	1	6	2008
TOC (mg/l)	8,0	7,8	IV	D	B	II	1,5-3	1	6	2008
Blaðgræna-a (µg/l)	23	20	III	C	B	II	8-15	1	6	2008
Saurkólígerlar fjöldi/100 ml	3.546	820	IV	D	B	II	14-100	1	12	2008
Enterókokkar fjöldi/100 ml	261	108	III	C	B	II	14-100	1	12	2008
Cu (µg/l)	2,83	2,54	II	B	B	II	0,5-3	3	6	2010
Zn (µg/l)	4,91	4,00	I	A	A	I	<5	5	6	2012
Cd (µg/l)	0,012	0,011	II	B	B	II	0,01-0,1	5	6	2012
Pb (µg/l)	1,436	0,992	III	C	B	II	0,2-1	3	6	2010
Cr (µg/l)	ug	ug	I	A	A	I	<0,3	5	6	2012
Ni (µg/l)	ug	ug	I	A	A	I	<0,7	5	6	2012
As (µg/l)	ug	ug	I	A	A	I	<0,4	5	6	2012

Vöktun stöðuvatna Staðan í dag

	Reglug. 796	Næst	Vöktun	
			796 Framkv.?	Annað líffræði
Elliðavatn	X	2005-2010	Nei	Já
Hvalvatn	X	2024		
Meðalfellsvatn	X	2008 - 2024	Nei	
Hafravatn	X	2008 - 2024	Nei	Já
Urriðakotsvatn	X	2007 - 2008	Nei	
Rauðavatn	X	2011 - 2021		Já
Reynisvatn	X	2012 - 2021		
Reykjavíkurtjörn	X	2008 - 2012	Nei	
Mývatn		2009		Já
Þingvallavatn		2009		Já
Vífilstaðavatn		2009		Já
Brókarvatn		2010		Já
Fúsavatn		2010		Já
Hólsvatn		2010		Já
Sauravatn		2010		Já
Skíðsvatn		2010		Já
Steinatjörn		2010		Já
ALLS	17		5	12

Niðurlag – það helsta:

- ✓ Gagnabanki Yfirlitskönnunar með vistfræðilegum upplýsingum um ~ 80 stöðuvötn er til reiðu
- ✓ Mikil vinna eftir við meðhöndlun gagna + greiningu
- ✓ Bæta þarf gögn um þörunga + háplöntur
- ✓ Huga vel að samþættingu 2000/60/EB (líffræði) og reglug. 796 (efnafræði) og vatnafræðilegra þátta
- ✓ Samhæfa aðgerðir mt.t. vatnasviða
straumvatn + stöðuvatn + votlendi
- ✓ Heildstæð yfirumsjón/stjórnarsýsla á landsvísu mikilvæg

Takk fyrir!